

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Aurum Sapientvm, Sive Ars, Sine Scelere, & cum virtute, ditescendi

Masen, Jacob

Coloniae Ubiorum, 1661

Caput VII. Divitias stabiles æquiis non iniquis artibus in negotiatione
acquiri, ex S. Literis & experientia certum est.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-55377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-55377)

magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt?

In hoc igitur scopulo, cum tot Mercatorum non æternæ modò, sed præsentis etiam felicitatis naufragium faciant, ut ab utroque hoc malo, quam longissimè absint; ad utrâque verò felicitatem æquis passibus, inter tot discrimina, progrediantur; fusius aliquantò, separata disceptione, & pericula Mercatorum aperienda sunt, & emolumenta, investiganda. Quæ res tantò altius omnium animis insidere debet, quantò magis indubitata veritate ex S. literis confirmantur. Ut nulli sua cupiditas blandiri istic debeat, ubi summa autoritate Numinis tam disertè avocatur.

C A P U T VII.

Divitias stabiles æquis non iniquis artibus in negotiatione acquiri, ex S. Literis & experientia certum est.

QUOSDAM illa quorundam Mercatorum felicitas, extra æquitatis limites abripit, & per consuetas negotiantium artes, seducit, quòd videant parum etiam probatæ vitæ florere homines, atque ad magnas opes, dignitatesque emergere, Non diffiteor, mul-

multos in hac vita improbos malis artibus
eniti ad divitias, observari ab hominibus,
æstimari felices; contraque nonnullos, etiam
compertæ probitatis homines, cum pauper-
tate luctari, neglectos, atque inglorios in
mundo delitescere. Quæ res homini hinc
abyssum divinæ bonitatis, inde justitiæ se-
creta perscrutanti mira videri non potest.
Nam cum ipsius non patiatur benignitas, ut
aliquod virtutis opus sine præmio; justitia,
ut vitium sine poena sit: Deus quorundam
in hac vita muneratur virtutem, quibus in
altera sempiternam decrevit poenam: con-
traque aliorum in hac vita delicta plectit,
quibus in altera æternum destinavit præ-
mium: neque enim alia ratio superest, qua
utriusque ex æquo satisfiat. Jam verò quis
improborum inter divites est, qui non qui-
busdam niteat virtutibus; quis proborum
inter inopes, qui non vitiis aliquibus inqui-
netur? illis igitur suum hac in vita largitur
præmium; his poenam infligit; severior Deus
cum sic parcat, quam cum plectit. Consen-
tientem hac in re mecum Chrysostomum
reperio: & sanè dissentire nemo prudens po-
terit. *Fieri, inquit ille, non potest in hac vita,*
ut malus sit ex omni parte malus, sed potest
ipse quoque habere aliqua bona; utque bonus
fit

fit ex omni parte bonus, sed potest ipse habere aliqua peccata. Vt ergo malus paucorum bonorum accepta hic remuneratione, illic deinde perfecte puniatur, ea de causa hic accipit: at ille est maximè beatus, qui hi: punitur, ut omnibus depositis peccatis probatus hinc abeat. Audi igitur Abraham dicentem diuiti: recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. dicens hic recepisti, non autem accepisti; ostendit utrumque affectum pro debito, & illum cui fuerunt res secunda, & illum cui aduersa. Quocirca stultissima illorum hominum, non tam ratiocinatio, quàm deliratio est, qui cum diuitum nonnullos, in sua vident improbitate, florentes, felicesque, arbitrantur Deum illorum favere actionibus, secundumque impietati successum largiri: non enim hoc fraudis artiumque malarum præmium, sed virtutis est. Rursum, cum sibi æquis viis rationibusque ad opes exienti, vident aduersa sorte diffluere omnia, nihil ex voto atque expectatione evenire: non hanc simplicitati æquitati que suæ fortunam imputent, scelerum merces est, ab illo profecta, qui flagellat omnem filium, quem recipit. Si sciperes, cum Hipponensi orates Præsule, Domine hic ure, hic seca, modo in æternum parcas. Malo cum Lazaro

M

hac

hac in vita cruciari, & gaudere in altera; quàm hic cum divite gaudere, & in altera cruciari.

Quod si tamen tuis in hac divitiis adjectum volueris, subtrahe de vitiis, quò pauciora hæc fuerint, tantò liberalior Deus est futurus. Quare hoc ago, ut rectissimæ certissimæque ad opes viæ insistas, quando simul ad probitatem, simul ad artem cumulandi divitias instruo; cum Deus virtutem in hac vita, paupertate nunquam plexuisse compertus sit; neque ipsius aut bonitatis aut iustitiæ opus sit, punire probitatem. Audi quam præclaram hac in causa tibi ex Psalmo Davidico lectionem recitaturus sim, illamque intimis animi sensibus demissam accipe. Spera, ait, a in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & pascere in divitiis ejus. Noli amulari in eo, qui prosperatur in via sua; in homine faciente injustitias, Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; sustinentes autem Dominum hereditabunt terram. Melius est modicum iusto, super divitias peccatorum multas. Hereditas eorum in æternum erit: non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur: quia peccatores peribunt. Attende, quanta de-

ta demum asseveratione utriusque sortem, hinc iusti, inde iniusti stabiliat. *Iunior*, inquit, *fui*, etenim *senui*, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem. *Tota d. e. miseretur & commodat, & semen illius in benedictione erit. Vidi impium superexaltatum, & elevatum, sicut cedros libani. Et transivi, & ecce non erat: & quasi vi eum, & non est inventus locus eius. Quare sic denique concludit. Custodi innocentiam, & vide, equitatem. Salus enim iustorum à Domino, & protector eorum est, in tempore tribulationis. Qua ex lectione discere poteris illam etiam, siquæ sit, divitum opulentiam, felicitatemque momento sæpe evanescere, nihilque firmum securumque possidere. Poteris eodem ex loco illud regii vatis addungere: Inimici Domini, mox ut honorificati fuerint, & exaltati: deficientes, quemadmodum fumus, deficient. Quid levius fumo? cum vento flammaque evanescit. Videas quandoque congestas in palatia improborum hominum gemmas, aurum, argentum, cimelia, purpuram, & quascunque, seu à natura, seu ab arte cumulas opes: quando neglecta inter hæc scintilla cadit, moxque igne ad incendium surgente involvit, accendit, inflammat, consumit, incinerat omnia,*

Ita in fumos momento abit, quidquid integro vix seculo collectum est. Paucis hisce annis, atq; etiamnum dum hæc scribo, quot collectas divitum opes, hinc inundantes per integras regiones aquæ, illinc nata diversis urbibus incendia, repentino casu sustulere? Hollandiam Prussiamque hoc anno magnis partibus inundarunt aquæ: Constantinopolim, aut, ut memorem viciniora, Aquisgranum, Dalenum, Gladbecam aliasque urbes, vel magna sui parte, vel integras hausere flammæ. Qui casus licet probos cum improbis perstrinxerit, sceleribus tamen hanc Dei offensionem provocatam, nemo facile negabit. Omnium hic pertinaciter improborum exitus est: *quemadmodum fumen deficient.*

Hac veritate altius impressa, huc me verito, ut ab omni te fraude fallacia, ac mendacio, in negotiatione abducam, perque certam justitiæ viam ad augendas possessiones instruam. Quod si igitur ad veras cum virtute opes adspirabis, hæc tibi lex adamantino firmata proposito hæreat. *Nullum, quantumvis ingens, lucrum, vel minimo te scelere quasitum velle.* Cui deinde ita erit insistendum, ut ab omni veritatis fucō, simulatione, mendacio, & quacunque fallendi proximum

ximum arte remotus maneas. Quam legem
 si aliquamdiu constanter tenebis, illoque
 tuo candore innotesces pluribus, incredibi-
 le est, quantum mox emptorum, tibi conci-
 liaturus sis, modò æquum rebus præfixum
 pretium, sine fūco aperias, ambiguanque
 licitandi curam vulgo adimas. Augustinum
 hac de re differentem paucis accipe. *b* Sed
 ait mihi negotiator, inquit, si agitur de men-
 dacio, de periurio, hoc vitium meum est, non
 negotiationis; neque enim non, si vellem, pos-
 sem agere sine isto vitio. Non ergo culpam au-
 tor ad negotium transfero; sed si mentior, ego
 mentior, non negotium. Possem enim dicere;
 tantò emi, tantò vendam, si places eme. Non
 enim istam veritatem audiens emptor repelle-
 retur; & non omnes potius accurrerent? quia
 plus fidem, quam mercedem diligerent. Pos-
 sum illud mihi cognitis exemplis testari,
 atque in primis illo, quod Aquisgrani in of-
 ficina pannorum, aliis pares merces vendi-
 tantibus contigua, deprehendi. Homines
 illa habuit piæ devotioni addictos, jamque
 famâ æquitatis vulgatâ, tantam sibi conci-
 liarant æstimationem, ut stipata per dies sæ-
 pe integros officina ementium numero af-
 flueret, neque unus venditorum sufficeret.

M 3

sed

b In Psal. 70.

sed nunc duo, nunc tres iisdem deservirent, brevique ad ingentes opes emerferint, non tam lucro singulorum (quod in partibus sæpe exiguum) quàm multitudine ementium. Ab his propolis aliud nihil audiebatur, quàm quod ad primam licitationem commune, quo passim res veniret, indicarent pretium: tum verò, si vel emptor conditione esset, tenuior; vel licitator inter amicos haberetur, cui aliquid indultum vellent, infimum eidem pretium indicabant, quo vel licebat mercem accipere, vel relinquere. Naturam quoque rerum venalium ita explicabant, ut omnes intelligerent, quid vel inesset virtutis, vel etiam vitii. Hinc aberant insolentia mercis præconia, fallax plerumque expensarum suarum expositio, mendacia sine pretio venalia, jurata nequicquam fides. His enim cum merx ornari solet, emptorem magis quærit, quàm meretur. Minimum illic reperitur plerumque fidei, ubi, sine exactore, tam sollicitè illa præstatur. Qui Apostoli monitum sequuntur, & quorum verba sunt *c est, est; non, non*. Hi sunt quibus potissimum fidendum est. Optima merx est, quæ commendat semetipsam. Venditorum præconia, jure suspecta sunt, injurata illorum fides certissima est.

Verum

Verum cum opposita consuetudo adeo
passim invaluerit, & plerumque

Laudat venales, qui vult proponere, mer-
ces:

Metuendum ne parum hac in re disertus
venditor bonis etiam mercibus existima-
tionem detracturus sit; quod vitium for-
midari ab emptore possit; ubi virtus minus
idoneè describitur. Fateor, proinde nolo
ego propolam mutum timidumque; sed
paucis syncerisque rem verbis exponentem;
abesse citra necessitatem volo, pretii abs se
expositi mentionem, abesse fidem juramēto
assertam. Quibus licet quandoque non fal-
lat, plerumque tamen discrimen est, & su-
spectum se facit emptoribus: cum leviter
jurantium levis fides sit: paucisque asserta
veritas facile locum habitura sit. Juvat hic
meminisse exempli duorum Colonienſium
ad Rhenum civium ex Oeconomia catho-
lica d. Baptistæ de Gleen. Hos Parochus
ab illa licentia mentiendi jurandique tradu-
ctos huc impulerat. ut non nisi ad venden-
dum necessariis usi verbis, candidè simpli-
citerque qualis quæque merx, quodque e-
jus esset pretium exponerent. Hoc candore
sibi primum obstitere, dum inassueti homi-

M 4

nes,

d L. 7. c. 10,

nes, timidè laudatas merces, neque summo æstimatas pretio, gradatimque, multa licitatione, ad æqualitatem submissas, defugerent. Unde primus his annus sterilis ex lucro fluxit. Querentes tamen, de illius consilii infelici successu, iussit durare in proposito Parochus, fore enim ut constantiæ minimè poeniteret. Et verò eventus sana suavis docuit. Siquidem ubi vulgo cognosci illorum candor & quitasque in pretio rerum venalium cœpit: tam crebris officina emptoribus frequentata est, ut brevi magnis aucti opibus, non modò suam ipsi locupletarint sortem, verùm heredes post se, rara opum felicitate beatos, reliquerint.

Et certè ejusmodi solum homines inter Mercatores felices, ceteros omnes prorsus infelices arbitror. Nam cum Negotiantium plerorumque vita variis objecta periculis, curis anxia, laboribus molesta sit: si præter hæc omnia infernum denique suo labore mereantur, nunquid infelicissimi jure censendi sunt? At certum est, Mercatores omnes quotquot fraudibus, mendaciis, ac quibuscunque injustis lucris opes suas augent difficillimè inter alios peccatores, ad emendationem, ac salutem emergere: cum sine restitutionis remedio hæc nequeant obrineri.

btineri. Inter gravissima mortalium scelera, homicidia, adulteria, incestusque, atque id genus flagitia, censentur: sæpe tamen ista solâ expiantur pœnitentiâ; neque aliud post se onus trahunt; verùm quantumcunque Mercator de suis malis artibus doloris in animo concipiat; nisi ad restituendas opes malè partas manus admoveat, nisi se suosque hoc præsidio spoliet, expers manet salutis. Hanc verò ex æquo præstare, abire possessis, cedere magno opere collecta aliis, hæc enim verò res est, tantò gravior, quantò est rerum injustè quæsitaram possessio illustrior. Unde profligata plerumque talium est hominum conscientia, qui licet mendaciis leviculis, neque multùm exauctis rerû pretiis, neque mensuris, aut ponderibus insigniter dolosis lucrum congerant; tamen quorum singula sua levitate non æstimantur, eorum universitas planè damnanda est. Hoc iniqua in minimis lucra habent, ad magnum, suâ multitudine, injustitiæ malum accrescunt; idque irremediabile, nisi malè partis abieris. Vetus & verissima lex est: *Non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.*

Labyrinthus quidam malorum est, injustè acquisita pecunia. Tuum non est, quod

M. S.

possi-

possides, teneris suis restituere Dominis. At, quot illi sæpe, quamque diversi? qui tamen si, vel ignorentur, vel defint, in pauperes, aut causam piam vertendæ opes sunt, neque ullo se titulo iniquus possessor, nisi indigentia, potest ab hac restituendi obligatione subducere. Ipse tamen si moram hac in re fecerit, Deus injuriarum vindex non deerit, qui injustas nullibi opes consenescere patitur; quæ cum suis collectoribus deficientes, quemadmodum fumus, deficient. Quocirca, ut cautum magis omnibus hoc in lubrico Mercatoribus sit, atque hi inter illos censi possint, quibus adeo certum Domini favorem pollicetur David, ut dicat, *senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem*: paucis hic cavenda, faciendaque Mercatoribus præscribam: ne ad illos, qui hoc mare navigantibus occurrunt, fraudum scopulos inconsulto allidantur, ac pereant.

Primò horreat & aversetur Mercator omne mendacium: nam ex hoc fonte tota penè malorum illuvies negotiationem inundat, ut huic assuetus Mercator, nunquam à fraude atque injustitia futurus sit innocens. Rem magnam postulo, quam tamen hac in causa me obtinere necesse est; neque
diffi-

difficile obsequentur, quicunque pericula,
 ab hoc crimine, sibi imminencia deprehen-
 dent. Furis nomen, multi ob turpitudinem
 execrantur. At tamen furem quandoque
 esse præstat, quàm mendacem. nam &
 mendax fur esse assolet; & præterea oculi-
 tus insidiator. Vulgare dictum est. *Ostende
 mihi mendacem, & tibi furem ostendam*: a-
 ves hæ concolores sunt: simul volitant.
 Sed convincam te testimonio veritatis ir-
 refragabilis ex Siracide. e *Potior fur, quàm
 assiduitas viri mendacis. perditionem autem
 ambo hereditabunt. Mores hominum, men-
 dacium sine honore, & confusio illorum cum
 ipsis, sine intermissione.* Mendaces, hac etiam
 in vita, sine honore sunt, imò ut D. Hiero-
 nymus f *advertit, hoc faciunt, ut nec vera
 dicentibus credatur.* Augustinus de menda-
 cio differens, nec illud quidem, ut alterius
 vitam tuearis, permittit, quia, inquit, *verbis
 apertissimis scriptum est, os quod mentitur
 occidit animam: g Quomodo ergo non perver-
 sissimè dicitur, ut alter corporaliter vivat, de-
 bere alterum spiritualiter mori?* Imò verò de
 eodem tradit alibi h nec quidem totius
 mundi lucro proposito, leve nobis menda-
 cium

M 6

cium

e Eccli 20. 26. f Epist. 37. ad Julian. g
 Sap. 1. 11. h lib. 2. de mend.

cium indultum esse. Terreat illos gravissima Davidis sententia: *perdes omnes, qui loquuntur mendacium.*

Secundò iuramenta etiam in re vera (quis enim iuramentum rei falsæ adjunctum non horreat?) cavendâ sunt. Iterum hic hiracides bonus est monitor: *Et iurationi non adsuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo ipsius plaga.* Qui sic se ad Deum convertit, ab hoc Deus facilè avertitur. Jurare citra necessitatem ad perjurium est properare.

Tertiò in venditione emptioneque cavendum, ne dolo aliquo, plus venditor, quàm ex pacto debitum extorqueat, aut emptor minus largiatur. Ut si ille rigoroso tradere pretio, hic infimo tantum velit accipere, ideoque occulta compensatione utantur, cum venditor, exempli gratia, minori pondere ac mensura; emptor rationibus, vel pecunia malè numeratâ, id assequitur. Quamvis enim rigoroso merces pretio vendere, & infimo emere liceat; tamen cum de-

mode-

moderato conventum est, aut summi vel infimi pretii terminos scienter excesserunt, utrique erit parti acquiescendum. Integrum enim erat utrisque hoc pacto abstinere, & cuique retinere propria, & donasse censentur, cui ultro, cesserunt. Secus tamen habet, si per fraudem aut ignorantiam excessus factus sit. *l* Æstimatio verò rerum, ex adjunctis, ut penuriâ, vel copiâ mercium, emptorum ac venditorum affluxu, rursusque ex vendendi ratione peti solet. Quod enim sub hâsta, in discessu, cumulatimque venditur, minori plerumque pretio traducitur. Contraque, quorum venditio emptio vel lucrum cessans, aut damnum emergens, connexum habet, potest rigorosi infimique etiam pretii terminos excedere. Et si quis adversus has leges manifestum, alterius avaritiâ aut fraude, detrimentum tulerit, occultâ compensatione, cum alia ratio deficit, damnum poterit instaurare. *m* Jus enim habet vendicandi sibi, quidquid suum esse, non dubiâ fide, comperit. Quin & altera partium ex conscientia ad restitutionem tenetur; & in foro cogi potest si ultra dimidium sit descripta. *n*.

Quartò

l Laym. l. 3, tr. 4. c. 17. n. 3. 6. &c. *m*
l Laym. l. 3, t. 3 p. 1, c. 1. q. 1. n. 14, tr. 4. c. 17. n. 50.

Quarto si quod vitium rerum vendendarum sit, ut furiosus equus, ovis morbida, pannus adustus, sericum putrescens, aurum argentumve corruptum, admonere emptorem aut venditorem tenetur, fraudis atque injuriæ futurus reus, nisi fecerit, alterque detrimentum patiat. Quod si tamen uterque vitium ignoret, ad nihil in conscientia tenebitur, quamvis actione in foro conveniri possit, si damnum notabile inciderit: in damno exiguo, & quando vitium (ut oculi in equo cæcitas) notari poterat, non erit ad compensationem obligatus. Quamquam sinceri negotiatoris sit, defectum quemvis pandere: aut certè in rebus, quæ possunt observari, monere emptorem, ut exploret, nequid vitii sua incuriâ prætereat, nolle se deinde exceptionem admittere, aut quicquam sibi damni imputari. *o* Cavendum verò negotiatori in primis est, ne in quantitate fallat, iniqua rerum mensura ac pondere, neve in substantia rem aliam obtrudat pro alia. Priori ratione faller, qui frumentum humidiori collocatum loco intumescere fecerit; posteriori qui compositum arte potum pro vino Hispanico, aut Gallicum Rhenano mixtum, hujus loco,

tra-

o Lugod. 26. f. 8. n. 128 & Trul. c. 20. d. 17

tradiderit. *p* Fallet quoque, qui incertum, aut impotentis ad solvendum hominis debitum pro certo vendit. Quamvis spem suam de incerto vendere, at minoris liceat. *q* sic dubia credita, chirographa, stipendia militum, messis futura, anticipatâ solutione emi vendique poterit. Nec tenebitur ad restitutionem qui dimidio etiam minoris comparavit. *r* Excusabitur à fraude, qui præseius imminuendi à rep. pretii, res suas præsentis pretio traducet: modò alios astu quopiam ad emendum non inducat. Utitur enim jure suo, non minus, quàm alter imminentis mutationis ignarus. *s*.

Quintò si quis rem alienam certo sibi pretio, ad vendendum emendumve, commissam, aut ratione personarum sibi faventiû, aut industriâ quadam suâ, vel carius vendat, vel emat vilius, excessum pretii, in accepto, aut retento ære, sibi poterit, sine injuria, vendicare. Hi enim censentur industriæ fructus: neque in his dominus rationabili potest esse de causa invitus. Si tamen indefinito tradiderit rem pretio vendendam emendamve, sibi etiam hunc fructum reservasse censendus est. Nisi venditor signatè
ad-

p Dian. p. 1. t. 8. r. 51. *q* Less. l. 2. c. 21. *r*
Benac. d. 3. q. 3. p. 10. f. 16. q. 2. p. 5.

adjiciat; hanc, vel illam se pretii partem e-
mentis gratiâ remittere. Vt sartoribus cre-
brius apud se eumentibus propolæ nonnun-
quam faciunt. Modò, in explorato satis re-
rum pretio desit Mercatorum fallacia: aut
dominus hunc sibi favorem non reserva-
rit. *¶*

Sextò ad injuriam in venditione caven-
dam, observet negotiator, quòd res empti,
quamvis nondum tradita, si notæ determi-
natæque rei sit, ut equus, vini dolium, suo
pereat emptori; si verò rei indeterminatæ,
ut equus in prato aliquis, vel quodpiam ex
vindemia dolium, suo res perit venditori,
cum nullius definitæ rei jus translatum in
emptorem fuerit. Quod si res eadem deter-
minata duobus fuerit vendita, perit aut ser-
vatur primo emptori, vel cui primum tradi-
ta, vel prior solverit. Nisi fortè culpa ipsius
venditoris intercidat, aliàs suo perit domi-
no, quidquid perit. *¶* Hæc pauca, ex Lessio,
Laymanno, Lugo aliisque delibata, ad cer-
tiorẽ æquitatis viam in negotiatione te-
nendam, profutura sunt.

Postremò omnes verbis Domini com-
pellabo. *Nolite facere iniquum aliquid in
iudicio, in regula, in pondere & mensura.*

Scaterò

¶ Lugo d. 26. f. 9. u. Ib. f. 14.

*Stratera iusta, & æqua sint pondera, iustus
 modius æquisque sextarius. x Abominatur
 enim Dominus eum qui facit hæc, & avertitur
 omnem iniquitatem. y Ignis in domo impij
 thesauri iniquitatis. z Nam, ut ignis quæ-
 cunque in domo corripit, alimenta consu-
 mit, ac ipse denique in auram ventosque a-
 bit; sic congestus iniquè thesaurus, & alias
 iustè quæsitæ facultates evertit, & ipse de-
 mum, surgentis flammæ instar, evanescit.
 Horum itaque infelicitatem Salomon, cum
 aliorum sorte, opes suas liberaliter dividen-
 tium componit. a & alij, inquit, dividunt
 propria, & ditiores fiunt: alij rapiant non sua,
 & semper in egestate sunt. Quam paradoxa
 hæc sunt, dividendo hominem acquirere,
 rapiendo amittere! Caveat igitur Mercator,
 ne aliena sibi vendicet, qui augeri vult man-
 suris opibus propria. Illa sunt vermis in li-
 gno, tinea in panno, ignis in stramine, con-
 sumunt secum universa, ac præter hæc con-
 scientiæ quietem evertunt. Paucis hæc Au-
 gustinus subjicit. b Nemo, inquit, injustum
 habet lucrum, sine justo damno, ubi lucrum
 ibi damnum: lucrum in arca, damnum in
 conscientia. Verùm jure dixerit, damnum &
 in*

*x Lev. 19. 35. y Deut. 25. 16. z Mach.
 6. 10. a Prov. 11. 24, b de Temp. serm. 215.*

in arca, & in conscientia. Et si hoc quidem solum esset, ab omni nos jure iniquitate deberet revocare. Hæc illius qui Evam decipit astutia est, pomi aurei pulchritudine, nos fallere. Sed caput serpentis nobis concutandum est. Quod, ait idem Augustinus & caput serpentis? prima peccati suggestit, magnum ibi lucrum est, magnum aurum est. Si hanc fraudem feceris dives eris. Caput serpentis est, calca. Quid hoc est, calca? contemno quod suggestit. Sed magnum aurum suggestit. Et quid prodest homini, si universum mundum lucretur, anima autem sua detrimentum patiatur? Pereat mundi lucrum, ne fiat anima damnata.

CAPUT VIII.

An, & quomodo per usuram facultates suas maximè augere liceat, & honestum sit.

Multorum in pecunia cum fœnore tractanda solers elucet ingenium. Ex uno illi numo alterum, secundo æris partu, norunt elicere. De quorum nobis industria paucis est differendum. Nam minimo hæc labore ars constare videtur. Si enim pecunia nobis pecuniam pariat; ut quid aratro, navibus, quadrigisque manum admove-

mus